
P r i n o s i

Sveučilište u Osijeku
Odjel za kulturologiju
e-mail: ivica.sola1@os.t-com.hr

UDK: 174:070 : 070.11/.16
Izvorni znanstveni rad
Primljen 3/2013.

NASILJE MEDIJA: CINIZAM SAMOREGULACIJE

Analiza primjene etičkog kodeksa *Jutarnjeg lista*

Ivica Šola, Andreja Čičak, Osijek

Sažetak

*Cilj istraživanja je utvrditi koliko se pojedini medij drži etičkih pravila i standarda koje je sam postavio. Temu obrađujemo analizirajući Kodeks časti hrvatskih novinara te etički kodeks *Jutarnjeg lista*. Istraživanje ukazuje kako nasilje u medijima i njegovo prikazivanje ujedno znači i nasilje medija nad osobama uključenim u tragične događaje, kao i nasilje nad javnošću u smislu pretjeranog naglašavanja i širenja moralne panike, pri čemu se proklamirana samoregulacija u obliku etičkih kodeksa pokazuje kao cinizam. Iako su ova dva etička kodeksa vrlo slična, razlika među njima ipak postoji. Naime, etički kodeks kojim se vode novinari medijske kuće Europapress Holding novinarima daje mnogo veću slobodu negoli etički kodeks HND-a, te dopušta iznimke od pravila, pri čemu se iste iznimke pretvaraju u pravilo.*

Ključne riječi: Kodeks, kršenje, nasilje, moralna panika, moralno poduzetništvo.

UVOD

U ovom istraživanju predmet našega promatranja dva su etička kodeksa. Prvi, čijim se načelima pri izradi medijskih sadržaja moraju voditi svi hrvatski medijski djelatnici, jest *Kodeks*

časti hrvatskih novinara, donesen na 47. Skupštini HND-a u Opatiji 17. studenog 2006. godine, koji bi trebao biti *magna charta* svih drugih kodeksa, pa tako i profesionalnog i etičkog priručnika *Kako i zašto?/Vrijednosti i standardi novinarstva u Europapress Holdingu* iz 2008. godine, autorice Sanje Modrić, namijenjen isključivo novinarima medijske kuće EPH. Prema riječima tadašnjeg urednika i novinara u *Jutarnjem listu* Branimira Pofuka "riječ je o obvezujućem kodeksu iza kojeg stoje i vlasnik i uprava EPH".¹

Ovdje ćemo se pozabaviti najvažnijim načelima etičkih kodeksa u hrvatskim medijima, obrađenim na primjeru jednog od najčitanijih dnevnih listova, *Jutarnjeg lista*. Cilj istraživanja jest utvrditi u kojoj se mjeri novinari *Jutarnjeg lista* drže načela etičkih kodeksa u medijima, poglavito onoga koji su sami donijeli, te koje su njihove najčešće pogreške. Primjeri na koje ćemo se osvrnuti i analizirati ih, više su pravilo negoli iznimka, zapravo su stalna praksa. Medij pak koji smo izabrali kao uzorak, *Jutarnji list*, zapravo je paradigma funkcioniranja i svih drugih pisanih ili elektroničkih medija u pogledu kršenja vlastitih kodeksa.

Osnovna uloga novinarstva je informiranje, obrazovanje i zabavljanje korisnika medijskog sadržaja. Pri izvršavanju ovih zadataka novinar je dužan braniti ljudsko dostojanstvo, poštovati temeljna ljudska prava i slobodu svakog čovjeka te tako pokazati profesionalnost i etičnost.

Također, svaki se novinar mora držati Ustava Republike Hrvatske, Statuta, Opće deklaracije o ljudskim pravima, pravila Međunarodne federacije novinara, europskih smjernica te vladajućeg etičkog kodeksa koji su sami novinari donijeli.

Europapress Holding osnovan je 1990. godine. U njegovu se korpusu nalazi više od 20 tiskanih izdanja i 35 internetskih i mobilnih portala. Najpoznatija izdanja EPH su *Globus*, *Jutarnji list*, *Slobodna Dalmacija*, *Sportske novosti*, *Cosmopolitan*, *Gloria*, *OK!* te *Playboy*.

Jutarnji list izlaziti je počeo u travnju 1998. godine, a nedugo nakon toga postao je vrlo uspješan i veoma brzo približio se glavnom tržišnom konkurentu *Večernjem listu*. Ime je dobio po zagrebačkom dnevniku koji je izlazio od veljače 1912. godine pa sve do 1941. godine, kada je II. svjetski rat prekinuo njegovo tiskanje.

---

¹ Hrvoje Peršić, Priručnik "Kako i zašto. Vrijednosti i standardi novinarstva" i *Jutarnji list*, u: *Novi mediji, nove tehnologije, novi moral*, Zagreb, 2009., 137.

Danas je *Jutarnji list* jedan od najčitanijih i najutjecajnijih dnevnih listova na tržištu, kao i njegov internetski portal.

U naslovu ovog članka ne stoji sintagma “medijsko nasilje” u smislu onoga što mediji prikazuju, već “nasilje medija”. Time želimo reći, mimo sadržaja koji neki medij donosi u smislu obilja nasilja, u ovom slučaju *Jutarnji list*, da je sam medij u svojoj temeljnoj metodologiji i načinu ostvarivanja svoje funkcije strukturiran kao strategija nasilja. Naime, sam medij, da parafraziramo McLuhana, jest nasilje. Kako upozoravaju mnogi, mediji u svojoj agresivnosti postaju sve više strukturalno nasilje.² Zadnji slučaj u Velikoj Britaniji, vezan uz gašenje Murdochova *News of the World*, zoran je primjer nasilja medija, a ne samo nasilja u medijima. Upravo su te novine, kao i drugi britanski tabloidi, ideal prema kojem je EPH stvarao mnoga svoja izdanja, pa i *Jutarnji list*.

Kao strukturalno nasilje mediji učestalo krše vlastitu samoreglativu na sedam najbitnijih područja: iznošenje neistinitih informacija, povreda privatnosti, isticanje nebitnih detalja, povreda prava djeteta, kršenje presumpcije nevinosti, prikriveno oglašavanje te ignoriranje ispravljanja vlastitih grješaka na zakonit i jednakopravan način.

1. OSVRT NA POVIJEST ETIKE NOVINARSTVA

Ideja o uvođenju etičkog kodeksa za medije ima i svoju pretpovijest. Naime, potreba za etičkim kodeksom javila se davne 59. godine pr. n. e., kada je Julije Cezar u svojim pranovinama, *Acta Diurama*, objavljivao samo vijesti koje o njemu govore u pozitivnom kontekstu, uskraćujući pritom građanima točnu informaciju i potpunu informiranost. Izumom tiskarskog stroja, razvojem medija i pojavom prvih novinskih magnata, Josepha Pulitzerera i Williama Randolpha Hearsta, potreba za etičkim kodeksom uvelike se povećala. Naime, novinari i urednici smatrali su kako je upravo etički kodeks potreban da bi njihova profesija bila časna i odgovorna.

Potreba za etičkim kodeksom postala je iznimno velika nakon što je u Americi započela bitka za što većom nakladom, koja se vodila između Pulitzerera i Hearsta. Obojica su bili rodonadželnici žutog novinarstva, koje, doduše, nije donosilo neistine, ali je, kako piše E. J. Whetmore u knjizi *Mediamerica*, razvijalo “živ i nekompromisan

² Michael Kunczik, *Gewalt und Medien*, Köln, 1998., 13.

stil čiji su sastavni dio bile emocije jednako kao i činjenice te se ni jedan političar ili kandidat za neku dužnost nije osjećao sigurnim kada bi ga novine dohvatile". Razlika između Hearsta i Pulitzera bila je u tome što je prvi izdavao novine koje su pisale "maliciozno i s mržnjom", a Pulitzerova su se izdanja razlikovala po tome što su se zalagala za "očuvanje interesa javnosti".³

Već tada su urednici propisivali pravila pisanja svojim novinarima, no pravog etičkog kodeksa još nije bilo. Prvi pravi etički kodeks bio je *Society of Newspaper Editors* iz 1922. godine. On se zauzimao za neovisnost, iskrenost, istinoljubivost, točnost, nepristranost, *fair play* i decentnost,⁴ pritom ističući kako je jedina obveza novinarstva vjerno služiti javnom interesu. Analitičarka medija i profesorica etike Gordana Vilović, međutim, smatra kako su se prva prava pravila o etici novinarstva pojavila godine 1923., utemeljenjem Američkog društva novinskih urednika, koje se zalagalo za slobodu tiska, neovisnost, točnost, poštenje, nepristranost i odgovornost te tako ostavilo dobre temelje današnjim etičkim kodeksima. Godine 1924. Nelson Crawford objavio je prvu američku knjigu koja sadrži pravila profesionalnoga novinarstva, *The Ethics of Journalism*.

Za pojavu prvog etičkog kodeksa u Hrvatskoj najzaslužniji je Milan Grlović, utemeljitelj Hrvatskoga novinarskoga društva.⁵ Grlović je 18. prosinca 1910. godine održao govor u kojem je napomenuo da su novinarske dužnosti dvojake, da svaki novinar ima dužnost prema narodu i dužnost prema samome sebi. Također, napomenuo je kako se novinari moraju držati moralnih zakona te kako pri izvještavanju moraju biti neovisni i poštteni.

Upravo se na njegovim riječima temelji *Kodeks časti hrvatskih novinara*, iz 1983. godine, koji u današnjem obliku na snagu stupa tek 2006. godine. Kodeks određuje prava i dužnosti hrvatskih novinara, a obuhvaća pravo na informaciju, kritiku i slobodu izražavanja. Sljedeći kodeks, koji je osobito bitan za ovaj rad, je priručnik iz 2008. godine, autorice Sanje Modrić, *Kako i zašto? / Vrijednosti i standardi novinarstva u Europapress Holdingu*. U njemu se nalaze etička pravila kojih se svaki novinar EPH mora držati.⁶ No ova etička samoregulacija pokazuje se uglavnom kao cinizam.

---

³ Gordana Vilović, *Etički prijepori u Globusu i Nacionalu 1999.-2000.*, Zagreb, 2004., 12.

⁴ Danko Plevnik, *Praksa novog etičkog novinarstva*, Zagreb, 2003., 7.

⁵ Usp. Srećko Lipovčan, *Mediji, druga zbilja?*, Zagreb, 2006., 166.

⁶ Hrvoje Peršić, *Priručnik "Kako i zašto. Vrijednosti i standardi novinarstva" i Jutarnji list*, 138-139.

2. NEPOŠTIVANJE ETIČKIH KODEKSA

2.1. *Prava novinara i prava građana*

Na samom početku analize poštivanja etičkih kodeksa u *Jutarnjem listu* treba naglasiti kako u etičkom kodeksu postoje brojna međusobno povezana prava građana i prava novinara. Ta prava su: pravo da znaju, pravo na zaštitu vlastitog ugleda, pravo na privatnost, pravo na pristup, pravo na pošteno suđenje, pravo na zaštitu izvora informiranja, pravo na zaštitu intelektualnog vlasništva te pravo na slobodnu trgovinu i izbor pri kupnji. U svojem radu novinari su dužni braniti ljudska prava, dostojanstvo i slobodu, uvažavati pluralizam ideja i nazora, pridonositi jačanju pravne države i kao demokratski dio javnosti sudjelovati u kontroli nad djelovanjem vlasti i politike.⁷ Novinarima nije uvijek lako razlučiti dobro od lošega, etično od neetičnoga, no, prema riječima Stjepana Malovića, "ne postoje čarobne formule za etičke dileme s kojima se novinari svakodnevno susreću, ali postoje univerzalne smjernice: tragati za istinom i izvještavati o njoj, biti nezavisan i odgovoran prema čitateljima, gledateljima i samome sebi".⁸

Jutarnji list učestalo krši vlastitu i medijsku samoregulativu na sedam najbitnijih područja: iznošenje neistinitih informacija, povreda privatnosti, isticanje nebitnih detalja, povreda prava djeteta, kršenje presumpcije nevinosti, prikryeno oglašavanje te ignoriranje ispravljanja vlastitih grješaka na zakonit i jednakopravan način.

2.2. *Iznošenje neistinitih informacija*

Prema članku 4. *Kodeksa časti hrvatskih novinara* „novinar je obavezan iznositi istinitu, uravnoteženu i provjerenu informaciju. On navodi osobe ili ustanove od kojih je dobio podatak, informaciju ili izjavu. Ima pravo i da ne otkrije izvor informacije, ali za objavljeni podatak snosi moralnu, materijalnu i krivičnu odgovornost". No iznosi li novinar uvijek istinite informacije? Prema obilnim primjerima iz *Jutarnjeg lista*, odgovor je – ne. Naime, novinar Drago Hedl digao je na noge cijelu javnost napisavši članak o lancu maloljetničke prostitucije u Osijeku. Članak je objavljen 12. lipnja

---

⁷ Marko Sapunar, *Osnove znanosti o novinarstvu*, Zagreb, 1995., 295.

⁸ Stjepan Malović, Sherry Ricchiardi, Gordana Vilović, *Etika novinarstva*, Zagreb, 2007., 24.

2009. godine pod naslovom: "Ugledni Osječani cigaretama kupuju 'usluge' štíćenica Doma za odgoj djece".⁹ Nedugo nakon toga članak je objavljen u brojnim medijima (od kojih su mnogi počinili najveći novinarski grijeh, odnosno plagiranje), a detaljno policijsko istraživanje pokazalo je kako ta informacija nije istinita. Nakon toga novinar je izgubio i sudski spor s jednim od oklevetanih "korisnika" tih usluga, no u javnosti je i dandanas ta vijest koju je donio Hedl ostala kao jedina i točna. Iako je novinar izvještavanjem o neprovjerenim informacijama narušio etički kodeks vlastite izdavačke kuće EPH (koja u svom pravilniku navodi kako svi sadržaji objavljeni u izdanjima EPH moraju biti točni) i etički kodeks HND-a, kojem je, paradoksalno, Hedl predsjednik Suda časti, nije morao ni u svojoj matičnoj kući ni pri cehovskom udruženju odgovarati za to. Štoviše, samo godinu dana poslije (7. rujna 2010. godine) opet je napisao članak s istom tematikom, iako je sudskim procesom dokazano da kaznenog djela na kojem je novinar inzistirao nije bilo. Ovaj put u naslov je stavio izjavu štíćenice Doma, koja glasi: "Imala sam 13 godina. Zvali su me iz Doma i rekli: Zaradit ćeš. Pišala sam po mušteriji za 300 kn",¹⁰ dok je u nadnaslovu policiju optužio za zataškavanje čitavog slučaja. Jedina korektno odrađena stvar u ovome članku jest zamučivanje lica maloljetnica jer novinar ne smije otkriti identitet djece ili maloljetnika upletenih u slučajeve seksualnog zlostavljanja. Ovdje se radi o izravnom instrumentaliziranju ionako socijalno oštećene i ugrožene djece, dakle, o nasilju nad najnezaštićenijim slojem društva. Ovakvo "novinarstvo" nije samo tipičan primjer obmane javnosti nego je i društveno opasno poradi sijanja moralne panike.

Još jedna neprovjerena i neistinita informacija koju je objavio *Jutarnji list* nalazi se u članku objavljenome 28. kolovoza 2010. godine pod naslovom "Branimir Glavaš: Radije osam godina robije u Zenici nego jedan dan u hrvatskim kazamatima".¹¹ Naime, u tekstu se navodi kako je jedan od zaštićenih ratnih svjedoka i Osječanin Ivica Zbožil, koji je na saslušanju govorio o događajima koji su se odvijali u kolovozu, studenom i prosincu 1991. godine. Novinari *Jutarnjeg lista* ovaj slučaj nisu dostatno ispitali budući da je Ivica Zbožil u HV-u bio samo do lipnja 1991. godine te da

---

⁹ Usp. <http://www.jutarnji.hr/ugledni-osjecani-cigaretama-kupuju--usluge--sticenica-doma-za-odgoj-djece/3064/>.

¹⁰ Usp. <http://www.jutarnji.hr/imala-sam-13-godina--zvali-su-me-iz-doma-i-rekli---zaradit-ces---pisala-sam-po-musteriji-za-300-kuna/884387/>.

¹¹ Usp. <http://www.jutarnji.hr/branimir-glavas--radije-osam-godina-robije-u-zenici-nego-jedan-dan-u-hrvatskim-kazamatima/881489/>.

je njegovo svjedočenje nemoguće kao svjedočenje jer mu manjka temeljna karakteristika: da je bio sudionik onoga o čemu svjedoči "iz prve ruke". Ovaj primjer navodimo i da bismo ukazali kako lažna informacija može nastati u slučajevima kada autor ima nerazriješene privatne odnose s osobom o kojoj piše; u ovom slučaju to je zapovjednik obrane grada Osijeka Branimir Glavaš. Autor je početkom devedesetih smijenjen s mjesta urednika *Glasa Slavonije*, pretvorivši potom svoj privatni sukob u "događaj od javnog interesa", gdje je nemoguće razlikovati privatni obračun i osvetu od javno relevantnih i točnih informacija i događaja. Budući da je predmet našeg istraživanja *Jutarnji list*, treba napomenuti kako je sličnih utjecaja privatnih sukoba na točnost informacije bilo u gotovo svim medijima, pri čemu je najpoznatiji sukob Ive Pukanića i Mirjane Pukanić.

2.3. Povreda privatnosti

Temeljno ljudsko pravo, čije izvedenice možemo pronaći i u etičkom kodeksu HND-a i u etičkom kodeksu EPH, jest pravo na intimu. Članak 16. *Kodeksa časti hrvatskih novinara* novinarima nalaže čuvanje čovjekove intime od neopravdanoga ili senzacionalističkog otkrivanja javnosti. Naime, novinar mora poštivati svačije pravo na privatni i obiteljski život. Posebnu pažnju novinari trebaju obratiti na izvještavanje o nesrećama, obiteljskim tragedijama, bolestima te djeci i malodobnicima. Objavljivanje osobnih podataka opravdano je samo ako je objavljeno zbog interesa javnosti ili općeg dobra. S obzirom na brojne primjere kršenja ovoga članka može se zaključiti da se novinarima *Jutarnjeg lista* uistinu teško držati ovog pravila. Tako su u *Jutarnjem listu* od 12. svibnja 2010. godine u tekstu pod nazivom "I treća maturantica skočila u Dravu, ali je uspjela isplivati"¹² objavljeni brojni osobni podatci o aktericama članka objavljenog nekoliko sati prije na portalu *Jutarnjeg lista*, naslovljenog "Policija potvrdila: Iz Drave izvučene maturantice M. Ž. i T. K. Riječ je o samoubojstvu".¹³ Između ostalog, *Jutarnji list* u tekstu prenosi i njihovu oproštajnu poruku te pritom krši članak 16. etičkog kodeksa HND-a te dio etičkog kodeksa EPH, koji glasi: "Zaštita privatnosti odnosi se na privatne sadržaje i privatna mjesta.

¹² Usp. <http://www.jutarnji.hr/maturantice-obavijest-o-odlasku--u-smrt-ostavile-na-facebooku/768565/>.

¹³ Usp. <http://www.jutarnji.hr/varazdin--u-dravi-pronadene-dvije-mrtve-djevojke/767563/>.

Štićeni privatni sadržaji su osobni podatci, privatni razgovori, telefonski razgovori, privatna pošta i mailovi, privatne fotografije i medicinska dokumentacija.” Osim toga, *Jutarnji list* neizravno je otkrio identitet maturantica koje su počinile samoubojstvo, napisavši njihova imena, inicijale, dob, prebivalište, nadimke te školu i razred koji su pohađale. Time je prekršio sva pravila izvještavanja o mladima i samoubojstvima. Naime, prema etičkom kodeksu EPH, izvještavanje o samoubojstvu treba izbjegavati, a dopušteno je samo ako je involvirana poznata osoba te ako je samoubojstvo povezano s kriminalom, zločinom ili kakvim drugim događajem koji zaslužuje javnu pozornost. Pogotovo je bitno da se identitet samoubojice ne razotkriva ni identifikacijskim podacima ni fotografijom.¹⁴ Njihovo samoubojstvo mediji su povezali sa sektom Crna ruža (poslije je dokazano da povezanost ne postoji), a objavivši članak na naslovnici lista, od samoubojstva su napravili senzacionalističku vijest, prekršivši pritom načela svih etičkih kodeksa, te zašli i u sivu zakonsku zonu: ne radi se samo o etičkom prekršaju već i o prekršaju pozitivnih zakona RH.

Povreda prava na privatnost može se uočiti u članku: “Zasljepljen ljubomorom ubio bivšu djevojku i njezina dečka pa pucao u sebe. Prijatelji se zakleli na šutnju”,¹⁵ objavljenom 26. svibnja 2011. godine. Iako je *Jutarnji list* u tekstualnom dijelu sakrio detalje o akterima, objavio je fotografiju ubijenog mladića i djevojke. Time je *Jutarnji list* prekršio članak 16. HND-ova kodeksa, koji nalaže izbjegavanje objavljivanja fotografija žrtava te dio etičkog kodeksa EPH koji govori o izvještavanju o žrtvama tragičnih događaja. Oba kodeksa nalažu skrivanje identiteta žrtava, pogotovo ako su žrtve maloljetnici, kao djevojka iz naslova.

Stavak o pravu na privatnost prekršen je i nekoliko dana kasnije, kada su u članku: “Pet radnica ozlijeđeno u eksploziji. Jednoj će amputirati nogu”¹⁶ naveli sve osobne podatke žrtava. Od imena, prezimena, mjesta stanovanja do ozljede uzrokovane eksplozijom. S obzirom da etički kodeks EPH kaže kako se sve informacije koje se tiču bolesti i liječenja smatraju osobnom stvari, koje se bez pristanka mogu objaviti samo kada je riječ o dužnosniku vlasti ili osobi koja zauzima istaknuto mjesto unutar zajednice, te

---

¹⁴ Usp. Sanja Modrić, *Kako i zašto? Vrijednosti i standardi novinarstva u EPH*, Europapress Holding, 2008.

¹⁵ Usp. <http://www.jutarnji.hr/ubojstvo--samoubojstvo--zagreb--dubrava--ubiodvoje-pa-si-pokusao-presuditi/949038/>.

¹⁶ Usp. <http://www.jutarnji.hr/osijek--pet-zena-ozlijedeno-u-eksploziji-u-bivsoj-tvornici-zigica/949326/>.

da iznimke mogu biti obrazložene isključivo snažnim i opravdanim interesom javnosti, novinari su i tu prekršili svoj etički kodeks. Iako interes javnosti za ovaj događaj postoji, ipak nije toliko snažan da bi se iznosili detalji o žrtvinom trenutnom stanju, jer se ne radi o obnašateljima javne vlasti čije je zdravstveno stanje kao i pravo na privatnost umnogome suženije od ljudi koji ne obnašaju funkcije važne za život društva i sudbinu ljudi.

Ova vrsta kršenja vlastitog kodeksa događa se redovito: *Jutarnji list* činio je to i u prošlosti. Tako su godine 2007. u članku pod nazivom: "Dvojica preminula, jedan ostao invalid"¹⁷ objavili puno ime i prezime dvaju sudionika prometne nesreće. Osim toga, detaljno su opisali poprište mjesta nesreće, čime su sudionici nesreće i njihova osobna tragedija postali objekti medijske eksploatacije bez vlastitog pristanka, što je suprotno etičkom kodeksu. Dana 23. studenog 2009. godine *Jutarnji list* objavio je članak "Željko Selak Žezija pijan nožem napao prijatelja",¹⁸ u kojemu su, također bez pristanka sudionika, objavljena puna imena i prezimena, te je tako prekršen i HND-ov etički kodeks i etički kodeks EPH.

Jutarnji list vrlo često čini istu pogrješku, odnosno tekstualni dio napravi korektno (pisanjem inicijala i neotkrivanjem detalja), ali na fotografiji prikaže lice osobe, otkrivajući tako njezin identitet. Primjere ovakvih pogrješaka nalazimo u *Jutarnjem listu* od 3. travnja 2010. godine u članku "Zaključan u autu branitelj prijetio da će se raznijeti",¹⁹ u članku o ubijenome mladome paru, koji smo već naveli, u članku s ovogodišnje *norijade* naslovljenom "Bundek: Nakon svade nožem ubo maturanticu (18)"²⁰ te u mnogim drugim. Novinari koji su pisali tekstove svoj posao bi još i dobro napravili jer nisu spominjali identitet osoba, da se poslije nije utvrdilo kako je neistina da je maturantica "ubodena nožem", kao i da je urednik, unatoč nenavođenju identiteta osoba u tekstu, učinio još gore s obzirom na kršenje kodeksa te objavio fotografije osoba.

¹⁷ Usp. <http://www.jutarnji.hr/dvojica-preminula--jedan-ostao-invalid/177858/>.

¹⁸ Usp. <http://www.jutarnji.hr/zeljko-selak-zezija-opet-u-pijanstvu-nozem-nasrnuo-na-prijatelja-i-tesko-ga-ozlijedio/365930/>.

¹⁹ Usp. <http://www.jutarnji.hr/vinkovci--zakljucan-u-autu-branitelj--prijetio-da-ce-se-raznijeti/687763/>.

²⁰ Usp. <http://www.jutarnji.hr/bundek--nakon-svade-nozem-ubo-maturanticu-18--/946627/>.

2.4. Isticanje nebitnih detalja

Prema članku 19. etičkog kodeksa HND-a “novinari moraju izbjegavati objavljivanje detalja i pejorativne kvalifikacije o rasi, boji kože, vjeri, spolu ili seksualnoj orijentaciji kao i o bilo kojoj fizičkoj ili mentalnoj manjkavosti ili bolesti ukoliko to nije relevantno za javni interes”. Ovaj članak prekršen je u brojnim tekstovima *Jutarnjeg lista*. Naime, 10. travnja 2010. godine u *Jutarnjem listu* objavljen je članak pod naslovom “Desetogodišnji Rom napao djevojčicu i izazvao svjetinu”.²¹ U njemu se ističe da je dječak Rom, iako to u ovom slučaju uistinu nije potrebno. Naime, niti je dječak napao djevojčicu zato što je Rom, niti je svjetina napala njega zbog toga što je Rom, već da zaštiti slabiju djevojčicu u dječjoj razmirici.

Pogrješka je, također, učinjena i 11. studenoga 2010. godine u članku pod naslovom “Platio dug za mobitel, a sada traže još 12 tisuća kuna kamata”.²² Naime, tekst započinje rečenicom: “Krešo Hotko, ratni vojni invalid s prebivalištem u Viru, godinama se nateže s T-Mobileom oko računa od 11.643 kune, koji tvrdi da nije napravio, a sada mu je nakon otplaćenog dugovanja uslijedio novi šok - odvjetničko društvo Hanžeković & partneri za telekomunikacijsku tvrtku traži da uplati još i 12.156 kuna kamata i troškova postupka”, iz čega je jasno vidljivo da naglašavanje invalidnosti i braniteljskog statusa Kreše Hotka u ovome slučaju nije relevantno za javni interes, te možemo ustvrditi da se ovakvim isticanjem šalje sublimna poruka o jednoj društvenoj grupaciji, braniteljima kao rastrošnim parazitima i konfliktnim osobama. Ovdje su, također, otkriveni i osobni podaci o glavnom sudioniku, no s obzirom da se u tekstu nalazi i njegova izjava te da reakcije nije bilo, možemo zaključiti da je dopustio objavljivanje svojih podataka, tako da su novinari *Jutarnjeg lista* poštovali članak 16, a nisu poštovali dio etičkog kodeksa EPH, koji glasi: “Sadržaji koji se objavljuju u izdanjima EPH ne smiju biti prožeti predrasudama. Zabranjena je diskriminacija zbog nacije, vjere, boje kože, invalidnosti, spola, dobi, bračnog statusa i po bilo kojoj drugoj osnovi.”

No pisanje detalja o vjeri, rasi, spolu, seksualnoj orijentaciji nije uvijek kršenje etičkih kodeksa. Naime, u članku: “Homoseksualci

---

²¹ Usp. <http://www.jutarnji.hr/desetogodisnji-rom-napao-djevojcicu-i-izazvao-svjetinu/201524/>.

²² Usp. <http://www.jutarnji.hr/sudenje-zbog-telefonskog-racuna--platio-dug-za-mobitel--a-sada-traze-jos-12-tisuca-kuna-kamata/903085/>.

traže posebno osiguranje za Euro”,²³ objavljenome 22. veljače 2011. godine, potrebno je napisati seksualnu orijentaciju aktera ovoga teksta jer je ukazivanje na seksualnu orijentaciju bitno za smisao i sadržaj vijesti. U nastavku teksta govori se kako je ovaj zahtjev podnio homoseksualni navijački tim, kako bi se zaštitila prava homoseksualaca te kako bi se povećala njihova sigurnost, zbog čega je u ovom slučaju opravdano i potrebno donijeti detalj o njihovoj seksualnoj orijentaciji.

2.5. Povreda prava djeteta

Etički kodeksi, kao i pozitivni zakoni u Hrvatskoj čine sve da bi zaštitili djecu od medijskog izlaganja, kako medijski sadržaji ne bi imali negativne posljedice na njihov emotivni razvoj. Upravo je zato identitet djeteta u priložima koji govore o nasilju nad djecom i mladima, zločinu, zanemarivanju i teškim rastavama, strogo zabranjeno otkriti. Također, prema etičkom kodeksu EPH, “čuvanje dostojanstva djece i mladih traži da se identifikacija izbjegne i u ponižavajućim okolnostima koje bi mlade mogle trajno javno obilježiti, kao što su krajnje siromaštvo, disfunkcionalna obitelj, bolest, samoubojstvo, zlouporaba droge, školsko nasilje, poremećaji hranjena itd.”. Iako je čuvanje privatnosti djeteta iznimno bitno, nerijetko možemo uočiti kršenje navedenih pravila etičkog kodeksa EPH te članka 16. *Kodeksa časti hrvatskih novinara*. Tako je 9. ožujka 2006. godine u *Jutarnjem listu* objavljen članak: “Zbog osvete iscipelarili štíćenika doma za djecu”,²⁴ u kojemu je neizravno (detaljima) otkriven identitet dječaka. Naime, u tekstu je napisano njegovo ime, osnovna škola i razred koji pohađa te mjesto stanovanja. Također, otkriveno je i da je dječak štíćenik doma za djecu, iako to za ostatak teksta uistinu nije bitno te potiče predrasudu o djeci iz doma kao o problematičnoj djeci, stigmatizira ih. Kršenjem ovih članaka narušena je djetetova intima i pravo na privatnost, dostojanstvo, poglavito isticanjem njegovog “nižeg” obiteljskog podrijetla.

Dana 10. travnja 2010. godine u *Jutarnjem* je objavljen članak “Djevojčice mlađe od Lolite kupuju push-up i natječu se

²³ Usp. <http://www.jutarnji.hr/navijaci-homoseksualci-traze-posebno-osiguranje-za-euro-2012-/927238/>.

²⁴ Usp. <http://www.jutarnji.hr/template/article/article-print.jsp?id=21820>.

na Facebooku tko je veća drolja”.²⁵ U ovome članku novinarka se tijekom pisanja o problemu seksualizacije djece služila *facebook* profilom jedne dvanaestogodišnjakinje. Dakle, ista metoda zbog koje se ugasio *Murdochov News of the World* i zbog čega je ozbiljno uzdrmana tamošnja Vlada i politička scena. Novinarka je u tekstu navela nadimak dvanaestogodišnjakinje na toj mreži, datum rođenja i mjesto prebivališta. Također, novinarka je detaljno opisala tu djevojčicu te je pritom pogrdno okarakterizirala, napisavši kako je, dok je gledala njezine fotografije, primijetila da je djevojčica “na barem stotinjak njih u kupaćem kostimu, u seksualno izazovnim pozama, našminkana, s ispupčenim ustima i izbačenim bokovima. U životu, kaže, traži “vezu s bogatim i sposobnim muškarcem”, želi biti seksi i izazovna te smatra da je “izgled najvažniji za uspješan život”. Napisavši to, novinarka je prekršila oba etička kodeksa, neizravno otkrivši identitet djevojčice, ujedno i glavne akterice članka. Također, ona je djevojčici ovdje pridala izraze negativnog i diskriminirajućeg prizvuka (npr. drolja), prekršivši tako sve za što se zalaže etički kodeks *Europapress Holdinga*.

Pravila etičkog kodeksa koja se odnose na djecu, prekršena su i 3. svibnja 2010. godine, u članku pod naslovom “Očajni smo, vrtić za troje djece sada košta 4000 kn”.²⁶ U citiranom članku tekstualni je dio napravljen u skladu s etičkim standardima i pravilima, naime, nigdje se ne navode ni imena, ni inicijali djeteta ili roditelja prema kojima bi se mogla prepoznati djeca, no problem je opet u fotografiji. Na fotografiji su prikazana vrtićka djeca, što je izravna povredu kodeksa i pozitivnih zakona RH.

2.6. Sud prije suđenja

O izvještavanju o svim sadržajima koji uključuju iznošenje neke sumnje ili optužbe, novinari se, prema etičkom kodeksu EPH, moraju držati načela da je svatko nevin dok se u sudskom postupku ne dokaže suprotno. Isto nalaze i članak 16. etičkog kodeksa HND-a, koji kaže kako novinar “u sudskim postupcima, poštuje pretpostavku (presumpciju) nedužnosti, integritet, dostojanstvo i osjećaje svih stranaka u sporu. U političkim sukobima treba uvažavati građanska prava i slobode sudionika te nastojati ostati

---

²⁵ Usp. <http://www.jutarnji.hr/djevojciice-mlade-od-lolite-kupuju-push-up-i-natjecu-se-na-facebooku-tko-je-veca-drolja/703349/>.

²⁶ Usp. <http://www.jutarnji.hr/-ocajni-smo--vrtic-za-troje-djece-sada-kosta-4000-kn-/750862/>.

nepristran”. Kršenje ovog etičkog načela događa se u svim medijima svaki dan; metodu kojom se to radi, možemo uočiti u *Jutarnjem listu* od 2. svibnja 2011. godine, i to u samome naslovu članka. Naslov glasi: “Šef vještaka prodavao lažne isprave i značke”,²⁷ dok u nadnaslovu piše kako je “Donedavni predsjednik Udruge sudskih vještaka pod istragom”. S obzirom na to da je glavni akter ovoga teksta pod istragom, *Jutarnji list* je trebao staviti drukčiji naslov, jer ovako krši pretpostavku nevinosti. Također, u tekstu je objavljeno i njegovo ime i prezime te fotografija, što se, u načelu, ne bi trebalo objavljivati do podizanja optužnice, osim ako je riječ o teškom zločinu s veoma izvjesnim počiniteljem ili počiniteljem za kojim se traga. No budući da je kršenje presumpcije nevinosti redovita praksa gotovo svih hrvatskih medija, na žalost, na ovo više nitko i ne reagira.

2.7. Prikriveno oglašavanje

U bilo kojoj novinarskoj formi informativni i marketinški sadržaji moraju biti razdvojeni. Naime, prema članku 22. *Kodeksa časti hrvatskih novinara* “oglas i svaka plaćena informacija moraju se jasno i nedvojbeno razlikovati od drugih novinarskih tekstova tako da gledatelju, čitatelju i slušatelju bude jasno prepoznatljivo da je riječ o oglasu. Oglasi koji su pripremljeni kao novinarski uradci moraju biti jasno označeni vidnom oznakom Oglas ili Plaćeni oglas”. Također, etički kodeks HND-a navodi kako je u marketinškim sadržajima nužno naznačiti prostor za oglašavanje, kako ne bi bilo dvojbe je li riječ o informativnom prostoru ili zakupljenom prostoru.

Primjer kršenja ovoga načela možemo vidjeti u *Jutarnjem listu* od 17. srpnja 2010. godine u članku “Najbolje od još neotkrivene Istre – Pravi odmor za dušu i tijelo”.²⁸ Naime, novinarka je čitateljima željela predstaviti istarski gradić Bale, što je i učinila, no pritom je promovirala kompleks Kamene priče, koji čine konoba, apartmani, teatar, Ljetna jazz akademija i Last Minute Jazz Festival, prekršivši time načelo o prikrivenom oglašavanju jer nigdje nije bilo naznačeno da je u tekstu riječ o oglasu. Naime, napisala je kako se “konoba Kamene priče čini poput

²⁷ Usp. <http://www.jutarnji.hr/sef-vjestaka-alojz-selesi-pod-istragom-zbog-prodaje-laznih-isprava-i-znacki/942985/>.

²⁸ Usp. <http://www.jutarnji.hr/najbolje-od-jos-neotkrivene-istre---pravi-odmor-za-dusu-i-tijelo/847374/>.

nekoj potpuno drugog svijeta. Prostori u koje ulazite od prvog do posljednjeg trenutka neće vas ostaviti ravnodušnima. Svojom nepatvorenom prošlošću oduzet će vam dah i poželjet ćete u tom miru provesti cijeli dan”.

Ista pogrješka može se zamijetiti i u članku “Umjesto na skijanje, idemo u wellness”,²⁹ objavljenome 14. siječnja 2009. godine. U njemu se, bez naznake da je riječ o oglasu, reklamiraju hoteli u Novom Vinodolskom, Zadru, Opatiji, Podstrani i Donjoj Stubici. Posebni problem u ovom kontekstu su naručeni intervjui u kojima se radi marketing intervjuiranoj osobi zaobilazeći neugodna pitanja i teme.

2.8. Pogrješka pri ispravljaju pogrješke

Čak i kada je netko oštećen ili su mu na bilo koji način prekršena prava te izvršeno nasilje nad istinom i osobom, novine rijetko demanti objave na isti senzacionalni način na koji je neistina ili dezinformacija plasirana. Ako novinar i urednik objave netočnu vijest, kojom povrijede prava i interese bilo koje fizičke ili pravne osobe, ta osoba ima pravo zahtijevati objavu ispravka netočne ili nepotpune informacije. To pravo nalaže i članak 29. *Kodeksa časti hrvatskih novinara*, koji kaže: “Ako je u novinskom izdanju radijskom ili televizijskom programu ili elektroničkoj publikaciji objavljena netočna ili u bitnome nepotpuna informacija, ili informacija kojom su na neki drugi način prekršene odredbe ovog Kodeksa, svatko tko je izravno ili neizravno stvarno ili potencijalno oštećen objavom te informacije ima pravo na ispravak.” Paradigmatski primjer kršenja ovoga načela imamo u slučaju koji je dugo vremena bio istaknuta tema u svim medijima, slučaju dubrovačkoga kapetana Kriste Laptala. Jedan takav ispravak objavljen je u *Jutarnjem listu* 27. srpnja 2008. godine. Naime, 17. srpnja iste godine *Jutarnji list* objavio je članak: “I hrvatska policija pratila Laptala zbog droge”,³⁰ insinuirajući da je narkodiler, prije grčke pravomoćne presude koja je to demantirala. S obzirom na činjenicu da taj podatak nije bio istinit, 10 dana kasnije *Jutarnji list* se ispričao, no i tada je učinio pogrješku, kojom je prekršio i etički kodeks HND-a. Naime, članak 30. kaže da se ispravak „mora objaviti bez promjena i dopuna, na istom ili jednakovrijednom

---

29 Usp. <http://www.jutarnji.hr/umjesto-na-skijanje--idemo-u-wellness/283189/>.

30 Usp. <http://www.jutarnji.hr/i-hrvatska-policija-pratila-laptala-zbog-droge/257620/>.

mjestu medijskog prostora i na isti ili jednakovrijedan način na koji je bila objavljena informacija na koju se ispravak odnosi". *Jutarnji list* je originalnom inkriminirajućem tekstu u tiskanom izdanju posvetio čak dvije stranice, dok je ispravak zauzeo svega nekoliko redaka,³¹ a takvom objavom prekršeni su i etički kodeks HND-a i etički kodeks izdavačke kuće *Europapress Holding*, kao i pozitivni zakoni RH.

3. ZAKLJUČAK: PROBLEM "MORALNOG PODUZETNIŠTVA"

Prikazana analiza imala je svrhu utvrditi drže li se novinari *Jutarnjeg lista* u svojim člancima (objavljenima u tiskanom i internetskom izdanju) etičkih kodeksa u hrvatskim medijima, pri čemu smo se služili *Kodeksom časti hrvatskih novinara* te novinarskim priručnikom *Kako i zašto?/Vrijednosti i standardi novinarstva u Europapress Holdingu*, autorice Sanje Modrić. Oba kodeksa ukazala su na probleme s kojima se svaki novinar može susresti tijekom svoga rada, pritom im savjetujući što da rade ako se nađu u određenoj etičkoj dilemi.

Iako su ova dva etička kodeksa vrlo slična, razlika među njima ipak postoji. Naime, etički kodeks kojim se vode novinari medijske kuće *Europapress Holding* novinarima daje mnogo veću slobodu nego etički kodeks HND-a. Naime, analizirajući najčešće prekršaje etičkog kodeksa u *Jutarnjem listu*, vrlo se lako može zaključiti kako je EPH svoj etički kodeks sastavio vrlo promišljeno, naznačivši u svakome pasusu okolnosti pod kojima je kršenje dopušteno. S obzirom da te okolnosti nisu posve specificirane, prekršaji etičkih kodeksa gotovo se uvijek mogu staviti pod "posebnu okolnost". Djelatnici medijske kuće EPH spremni su prekršiti mnogo načela etičkih kodeksa, što veoma često i rade, samo kako bi senzacijom, samoreklamiranjem, izmišljanjem događaja povećali prodaju vlastitih novina, što takvim načinom postaje etički i stručno upitno. Upravo zato i u internetskoj i u tiskanoj verziji *Jutarnjeg lista* nerijetko možemo vidjeti fotografije smrtno stradalih s vidljivim ekstremitetima, pročitati "ekskluzivne" priče s mjesta događaja, u kojima potanko opisuju događaje, ne razmišljajući kako time narušavaju čovjekovu intimu, ili pak događaje i intervjuje te izvještaje posvema izmišljaju. Također, nije rijedak ni slučaj da *Jutarnji*

³¹ Usp. <http://www.jutarnji.hr/kristo-laptalo--ambasada-mi-ne-zeli-pomoci/189599/>.

list objavi osobne podatke žrtava seksualnoga zlostavljanja, samoubojica ili, još gore, zlostavljane djece, što je u potpunoj suprotnosti s oba etička kodeksa. Iz toga se može zaključiti da je kršenje etičkih kodeksa pod krinkom “ekskluzive” veoma često. No, što je s urednicima i novinarima koji pišu takve tekstove? Ne bi li oni trebali odgovarati? Bi, ali to se vrlo rijetko događa. Zapravo, nikada. Naime, medijske kuće sve češće zapošljavaju nedovoljno kvalificirane novinare nad kojima će zbog nedovoljne educiranosti moći vršiti manipulaciju, a ujedno će ih i manje plaćati. Također, s obzirom na činjenicu da je EPH izdala vlastiti etički kodeks, može se zaključiti zašto njihovi novinari, urednici i fotoreporter, unatoč najtežim prekršajima etičkog kodeksa, i dalje rade za *Jutarnji list*, redovito pišući vijesti, bez ikakve sankcije. Iako su prekršajima načela etičkog kodeksa narušena prava građana, njihova prodaja nije porasla, čime oni nisu postigli svoj prvi cilj, povećanu zaradu, štoviše, bilježe goleme gubitke, kao i svi tiskani mediji. Budući da su ovdje navedeni primjeri zapravo pravila i paradigma EPH novinarstva, kao i mnogih drugih medija, možemo ustvrditi kako etički kodeksi postoje zato da se krše, a ne poštuju, da je samoregulacija cinizam.

Matrica na kojoj funkcionira ovo nasilje medija nazvana je još sedamdesetih godina u Sjedinjenim Državama principom “moralne panike”.³² Radi se, s jedne strane, o hiperkonstrukciji, hiperprodukciji ili čak izmišljanju pojedinih događaja čije medijsko predstavljanje daleko nadilazi stvarnu prisutnost određenog fenomena u društvu, s ciljem emocionalnog razdraživanja javnosti, a medijski, i svaki drugi proizvod, puno se bolje prodaje ako se uspije proizvesti emocionalnu angažiranost masa. Osim hiperkonstrukcije događaja, moralna panika služi se problemima stalno prisutnim u svakom društvu (od nasilja do droge i prostitucije) da bi ih senzacionalistički prikazala kao “nove” i “neviđene”, ekskluzivne. Kada se pak medijska prisutnost određenog fenomena (npr. maloljetnička trudnoća) uspoređi sa znanstveno obrađenim podacima, umah se uočava da je, na sreću, stvarnost puno prihvatljivija od njezinog medijskog predstavljanja. Philip Jenkins³³ ovu strategiju koja polazi od moralne panike, naziva i moralnim poduzetništvom. Radi se o strategiji kojoj je interes ponavljati ili čak umjetno proizvoditi koncentraciju nemoralnosti ili perverzija

---

³² Erich Goode – Nachman Ben – Yehuda, *Moral Panics*, Oxford, 1994.

³³ Philip Jenkins, *Pedophiles and Priests. Anatomy of a Contemporary Crisis*, New York, 1996., 5.

u društvu kako bi se postigla materijalna korist. Pokojni hrvatski novinar Veselko Tenžera taj je fenomen nazvao "publicitet zla".

Sve dok je glavni cilj medijskih kuća samo zarada, dok je tržišni fundamentalizam jedini kriterij, dok se zapošljavaju djelatnici sumnjivog profesionalnog profila i osobnog integriteta (novinari, fotoreporter, urednici ...), dok vlada sprega politike i medija (mediokracija), malo je vjerojatno da će se etički i profesionalni standardi podići u budućnosti na višu razinu. Kako bi mediji bili što kvalitetniji, smatramo kako bi se građani trebali što bolje upoznati s etičkim kodeksima u novinarstvu te mogućnostima zakonske zaštite i vršiti pritiske na vlast i medije, kao što je nužno u školske kurikulume uvesti snažnije sadržaje s područja medijske kulture i pismenosti. U Europskoj Uniji koja je odavno prepoznala važnost problema, odgoj za medije i medijska kultura provode se kroz četiri modela:³⁴ 1. Odgoj za medije kao specijalizirani predmet, kako je to u susjednoj Sloveniji; 2. Odgoj za medije koji se proučava kao dio postojećeg kurikuluma, uglavnom materinskog jezika, kao u Velikoj Britaniji; 3. Pojedini dijelovi odgoja za medije raspršeni su u različitim predmetima, od povijesti do jezika, kao u Finskoj ili Norveškoj; 4. Odgoj za medije kao slobodna aktivnost, koja se ne temelji na postojećem nastavnim planu, kao što je u nekim srednjoeuropskim zemljama, gdje se isti odgoj provodi kroz sustav različitih radionica. Koji je od tih modela najefikasniji? Lan Masterman smatra, što nije slučaj u Hrvatskoj, kako se najveća učinkovitost postiže kombinacijom različitih modela.

Naime, tek tada bi se moglo očekivati da bi se ne samo nasilje u medijima već i nasilje medija, koje je postalo strukturalno, moglo značajnije ublažiti. Nijedna promjena u tako važnom području kao što su mediji, kako svjedoči primjer ugašenog *News of the World*, nije nastupila bez pritiska javnosti nad kojom se vrši nasilje. U tom smislu, kod nas se pokazuje da nije samo problem što mediji sustavno krše vlastite kodekse, koliko inertnost javnosti, potrošača, da tome stanu na kraj.

---

³⁴ Usp. Len Masterman, *Media Education in 1990's Europe*, Strassbourg, 1994., 43-65.

VIOLENCE OF MEDIA: CYNICISM OF SELF-REGULATION
Analysis of implementation of the Code of Ethics
in the daily newspaper “Jutarnji list”

Summary

The aim of the research is to see to which extent a particular medium adheres to the ethical rules and standards set by the medium itself. We are dealing with the subject analyzing The Croatian Journalists' Code of Honour and The Code of Ethics of the daily newspaper Jutarnji list. The research indicates that violence in media and its presentation is at the same time the violence of media towards the persons involved in the tragic events, as well as the violence towards the public in terms of over-emphasizing and spreading moral panic, wherein the proclaimed self-regulation in the form of ethics codes is shown as cynicism. Although these two codes are very similar, the differences between them do exist. Namely, the code of ethics of the Europapress Holding media company gives much more freedom to its journalists than the HND code of ethics, and also allows exceptions to the rule, whereby the same exceptions are converted into rules.

Key words: Code, violation, violence, moral panic, moral entrepreneurship.